

SMB พื้นฐานความสำเร็จของการศึกษายุคใหม่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

Basic of School Based Management for Suecess in Education Modern The Office of Ubon Ratchathani Primary Education Area 3

ภัทรพล นาจาน^{1*} มนต์ตรี ณะคุณ² เยี่ยม ธรรมบุตร³

Pattrapon Najarn¹ Montree Thanakun² Yiam Thamabuth³

¹ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1
Pensioners, Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office, Region 1

²ข้าราชการบำนาญ สังกัดเทศบาลนครอุบลราชธานี
Pensioner, Ubon Ratchathani City Municipality

³ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1
Pensioner, Sisaket Primary Educational Service Area Office, Region 1

*Corresponding author e-mail: Taboaubn1@Gmail.com

(Received: 15 May 2023, Revised: 4 June 2023, Accepted: 12 June 2023)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน เป็นการมีส่วนร่วมชุมชน และสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคลากร และ 4) การบริหารงานทั่วไป โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนครูผู้แทนผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชนและในบางสถานศึกษามีตัวแทนเป็นกรรมการอีกด้วย ให้มีอำนาจควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นในสถานศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริหารที่กำหนดให้งานบริหารโรงเรียนเป็นไปตามลักษณะและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีอิสระและความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และให้โรงเรียนพัฒนายิ่งขึ้นในระยะยาว มีองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหาร 4 องค์ประกอบ คือ 1) การมีส่วนร่วม 2) การมีเป้าหมายร่วมกัน 3) การมีความรับผิดชอบต่อสังคม และ 4) การพัฒนาสารสนเทศแหล่งเรียนรู้

คำสำคัญ: การบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน, ความสำเร็จ, การศึกษายุคใหม่

ABSTRACT

The objective of this article was to present principles of administration based on space and educational institutes in 4 aspects: academic administration; budget management personnel administration and general administration by the school committee consisting of school administrators, teachers, students, parents community members and in some schools have teaching representatives as committee members to have control over what will occurs in educational institutions to meet local needs which was an administration that requires

administrative tasks schools were tailored to the nature and needs of each school, which gives stakeholders autonomy and competence responsible for using higher resources. This was so that the school can effectively solve educational problems and allow the school to develop further in the long run. There were 4 important elements in management, namely 1) Participation 2) Having common goals 3) Social responsibility and 4) Information development learning resources.

Keywords: Space-Based Management, Success, Modern Education

บทนำ

ท่ามกลางกระแสความผันผวนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้าน การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ล้วนก้าวหน้าตามกระแสความแปรเปลี่ยนของโลก ปัจจัยหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงนั้นก็คือเทคโนโลยีล้ำสมัยที่รุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทุกองค์การในโลกต่างแข่งขันเพื่อ ความเป็นสุดยอดผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องบูรณาการองค์ความรู้เพื่อการผุดงอยู่ขององค์การนั้น ๆ อย่างมีอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาใช้นวัตกรรมที่มี ประสิทธิภาพ ด้วยการศึกษาเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน ซึ่งจะนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น จึงไม่น่าแปลกที่ทุกองค์การทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ ต่างสนับสนุนเรื่อง การศึกษาและเทคโนโลยีดิจิทัลที่สร้างสรรค์เป็นนวัตกรรม อันเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับนำไปจัดการศึกษา มุ่งพัฒนาคนให้มีความสามารถเป็นนวัตกรรมเพื่อสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาประเทศ นำไปสู่สังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาด้วยนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (สุธรรม ธรรมทัศน นนท์, 2566) แนวทางการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษา และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ให้ชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โดยมุ่งหวังให้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความ ต้องการของผู้รับบริการปรากฏชัดเจนตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ ระบุว่า “ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การ บริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักการศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม เขต พื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง...” มุ่งกระจายอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ที่อยู่ ใกล้ชิดเด็กได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชน ได้มีส่วนร่วมกันตัดสินใจในการจัดการศึกษาให้ มากที่สุด ซึ่งเป็นแนวคิด การบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ คือการเปิดโอกาสให้ชุมชน และภาคสังคมมีส่วน ร่วมมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ชุมชน และสังคมของตนเองในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วน เสียโดยตรงเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาในพื้นที่ “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” จึงเป็นกลยุทธ์ที่จะเป็น ระบบและกลไกการบริหารจัดการศึกษาไปสู่การปรับบทบาทภาครัฐในการกำหนดนโยบายและมาตรฐาน รวมทั้งกำกับให้การจัดการศึกษาได้คุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น ซึ่งหลายประเทศปรับเปลี่ยนไปสู่การจัด การศึกษาเชิงพื้นที่ คำว่า “พื้นที่” อาจหมายถึงชุมชนเล็ก ๆ รอบโรงเรียนไปจนถึงจังหวัดหรือมณฑลที่มี ลักษณะบางอย่างคล้ายกัน และต้องการการจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์เฉพาะพื้นที่ ตั้งแต่ด้านการผลิตทาง เศรษฐกิจไปจนถึงการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ขึ้นกับว่าพื้นที่นั้นมีบริบท โอกาส อนาคต หรือปัญหา

อะไรที่ต้องการแก้ไข และการพัฒนาคุณภาพการศึกษายังขาดองค์ประกอบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ, 2546)

ประเด็นสำคัญ คือกระจายอำนาจให้ความอิสระเพิ่มอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้รับผิดชอบหลัก เสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และปลูกจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ เสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พัฒนาระบบความรับผิดชอบต่อการศึกษา ออกแบบและระบบความสัมพันธ์ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลิตและผลลัพธ์ พัฒนาระบบสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศทุกด้านในพื้นที่ที่มีความทันสมัย ครบถ้วนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ ปรับระบบการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาสร้างวัฒนธรรมการทำงานเชิงรุก ให้กับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา การเปิดพื้นที่ร่วมพัฒนาการศึกษา แสวงหาวิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดและรับผิดชอบการศึกษาให้มากขึ้น (กล้าทองขาว, 2558) อันจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาในยุคใหม่ ดังที่ วิจารณ์ พานิช (2555) ได้เสนอว่า ทักษะผู้เรียนยุคใหม่ เป็นการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการเตรียมคนไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึง คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะที่สูงในการเรียนรู้และปรับตัว ครูเพื่อศิษย์ต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะของการเรียนรู้ด้วย และในขณะเดียวกันต้องมีทักษะในการทำหน้าที่ครูในศตวรรษที่ 21

ดังนั้นในบทความนี้จึงมุ่งนำเสนอผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ 1) ความหมายของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน 2) ความสำคัญของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน และ 3) ขอบเขตของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจน ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาและนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป

2. ความหมายของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐานและนักวิชาการนิยามความหมาย อุทัย บุญประเสริฐ (2546) ได้เสนอความหมาย การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นการกระจายอำนาจควบคุมจากส่วนกลางไปยังชุมชน และสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูนักเรียน ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชนและในบางสถานศึกษามีตัวแทนนักเรียนเป็นกรรมการอีกด้วย ให้มีอำนาจควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นในสถานศึกษา การที่มีผู้มีส่วนได้เสียในระดับสถานศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการบริหารและทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษามากขึ้น และทำให้ผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษานั้นเป็นที่ยอมรับได้มากขึ้น สอดคล้องกับ สุธรรม ธรรมทัศนานัน (2554) เสนอว่าการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นการกระจายอำนาจ การตัดการศึกษาจากส่วนกลางลงไปยังโรงเรียน โดยให้โรงเรียนมีอิสระในการบริหารจัดการโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคลากร และ 4) การบริหารงานทั่วไป ภายใต้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนและองค์กรอื่น ๆ ที่จะมาเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริหารที่กำหนดให้งานบริหารโรงเรียนเป็นไปตามลักษณะและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีอิสระและความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และให้โรงเรียนพัฒนายิ่งขึ้นในระยะยาว Aaker (1996)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เสนอว่า การบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน เป็นการกระจายอำนาจควบคุมจากส่วนกลางไปยังชุมชน และสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคลากร และ 4) การบริหารงานทั่วไป โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนสมาชิกในชุมชนและในบางสถานศึกษามีตัวแทนนักเรียนเป็นกรรมการอีกด้วย ให้มีอำนาจควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นในสถานศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริหารที่กำหนดให้งานบริหารโรงเรียนเป็นไปตามลักษณะและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีอิสระและความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และให้โรงเรียนพัฒนายิ่งขึ้นในระยะยาวต่อไป

3. ความสำคัญของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐานและนักวิชาการเสนอความสำคัญของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ไว้ว่า ชีระ รุญเจริญ (2550) กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) เป็นรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่ได้รับความนิยมในวงการบริหารโรงเรียนมากในปัจจุบัน เพราะเป็นรูปแบบที่น่าจะสอดคล้องกับแนวทางการบริหารตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สอดคล้องกับสมศักดิ์ คงเที่ยง (2544) กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาการศึกษาโดยการถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจจากรัฐหรือเขตพื้นที่การศึกษาไปยังสถานศึกษาต่าง ๆ การบริหารสถานศึกษาแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูนักเรียน และผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษามากขึ้นด้วยการให้เขาเหล่านั้นรับผิดชอบในการตัดสินใจในเรื่องงบประมาณ บุคลากรและหลักสูตรนอกจากการมีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวของครูผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนแล้วการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) ยังเพิ่มประสิทธิภาพของบรรยากาศการเรียนรู้ให้กับเด็กด้วย

ดังนั้น การบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน มีความสำคัญคือ เป็นกลยุทธ์ของหน่วยงานทางการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาอย่างหนึ่งของการพัฒนาการศึกษาโดยการถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจจากรัฐหรือเขตพื้นที่การศึกษาไปยังสถานศึกษาต่าง ๆ การบริหารสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) เป็นการบริหารโดยนำชุมชนและส่วนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการศึกษามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูนักเรียน และผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษามากขึ้น ซึ่งขอบเขตหรือองค์ประกอบสำคัญในการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน เป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับการบริหารสถานศึกษาสู่ความสำเร็จซึ่งจะได้แสดงรายละเอียดต่อไป

4. องค์ประกอบของการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน

4.1 การมีส่วนร่วม การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและสำคัญซึ่งพูดถึงกัน ในทุกภาคส่วนของการพัฒนาองค์กรการพัฒนาแบบใหม่เน้นการให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติสาระที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพ เครือข่ายทางการศึกษาให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา มีการประสานความร่วมมือกับองค์กรทุก ๆ ฝ่าย เพื่อเป็นแนวร่วมในการพัฒนาคนไทย สร้างสรรค์พลังปัญญาของสังคมไทย แต่การปฏิรูปการศึกษาจะประสบความสำเร็จนั้นอยู่ที่เงื่อนไขความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญคือ การเชื่อมโยงการทำงานของทุกส่วนในสังคมในเชิงเครือข่าย และให้เครือข่ายปฏิรูปการศึกษาตระหนักถึงความสำคัญและมีจุดมุ่งหมายในการปฏิรูปการศึกษา ร่วมกัน ความเคลื่อนไหวในการพัฒนาศาสตร์การบริหารปัจจุบันเน้นการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการ เครือข่ายควบคู่กับการพัฒนาองค์การให้ทำงานเชื่อมประสานกับเครือข่ายได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ร่วมกันและมีประสิทธิภาพ (รุ่ง แก้วแดง, 2543)

4.2 การมีเป้าหมายร่วมกัน การสร้างภาพความสำเร็จร่วมกันของสมาชิกในองค์กร เพื่อให้สมาชิกมองเห็นเป้าหมายและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางที่ต้องปฏิบัติเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางที่ได้กำหนดเอาไว้ ดังที่ Aldag และ Kazuhara (2001) ได้เสนอว่า การมีเป้าหมายร่วมกัน เป็นผลตอนสุดท้ายหลังที่ต้องการจากการทุ่มเทลงบางอย่างไป เพื่อให้สมาชิกมองเห็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น และ Wallace และ Masters (2002) ได้กล่าวว่า การมีเป้าหมายร่วมกัน เป็นความฝันที่มีเส้นตาย คือฝันว่าต้องการได้ ต้องการเป็นอะไร หรือทำอะไรแล้ว จึงกำหนดวันสำเร็จไว้ด้วย

4.3 การมีความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่สถาบันทางการศึกษาต้องคำนึงถึงด้วยสถานศึกษาจัดการศึกษาท่ามกลางชุมชน จึงต้องเป็นไปตามแนวคิดหรือหลักความต้องการของสังคมนั้น ๆ ที่ชอบด้วยครรลองครองธรรม ดังที่ เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2551) ได้เสนอว่าความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรว่า หมายถึง การที่องค์กรตั้งใจที่จะกระทำให้เกิดประโยชน์ให้แก่สังคมอันนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดโดยองค์กรอาจกำหนดไว้เป็นข้อบัญญัติทางจริยธรรมที่ประกอบด้วยความรับผิดชอบต่อบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการ ความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น ความรับผิดชอบต่อลูกค้า ความรับผิดชอบต่อคุณภาพของสินค้าหรือบริการ ความรับผิดชอบต่อพนักงาน ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และธณิชนันท์ แก้วกิริยา (2551) ได้นิยามไว้ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร หรือบรรษัทภิบาล คือ การยอมรับพันธกิจว่าจะปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยดุลยพินิจอย่างอิสระในการเลือกแนวปฏิบัติทางธุรกิจและการใช้ทรัพยากรขององค์กร

4.4 การพัฒนาสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งให้ข้อมูลความรู้ อาจจะเป็นสถานที่ สิ่งของที่มีคุณค่าควรค่าแก่การศึกษาหาความรู้เพื่อประเทืองความคิดให้เกิดปัญญา ซึ่งแหล่งเรียนรู้นี้ สามารถแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ดังที่ ประเวศ วะสี (2543) ได้เสนอว่า ท้องถิ่นมีแหล่งการเรียนรู้ และผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย มากกว่าที่ครูสอนท่องหนังสือ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในท้องถิ่น จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง จะทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเป็นการปรับระบบที่มีคุณค่า เดิมการศึกษามองข้ามคุณค่าเหล่านี้ เมื่อผู้รู้ในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นครูได้ จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของท้องถิ่นอย่างแรง เป็นการถักทอทางสังคม แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ได้เสนอว่าแหล่งเรียนรู้ สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบตัวเราทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้ และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5. แนวทางในการนำการบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน

สถานศึกษา เป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่สำคัญในการจัดการศึกษาทั้งนี้ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ หลักของการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา คือ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มาตรฐานเป็นเครื่องสะท้อนคุณภาพการจัดการศึกษา สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการนำไปใช้เป็นหลักใน การเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมกำกับ ดูแล การตรวจสอบ และการประเมินคุณภาพ การศึกษา เพื่อประกันว่าผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เต็มตามศักยภาพและตรงตามความต้องการ คืบค่า เสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งเป็นไปตามความต้องการของชุมชน อัตลักษณ์ของท้องถิ่นและจุดเน้นของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

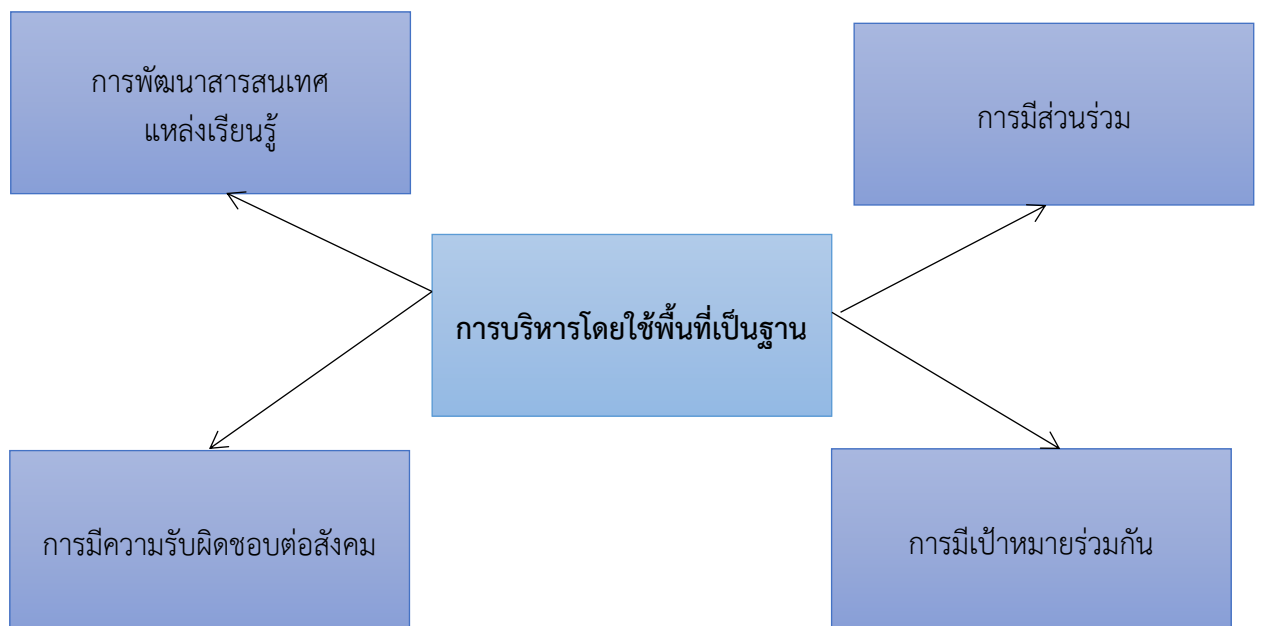
การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น School Based Management for Local Development หรือ SBMLD มีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องนำไปสู่การเป็นคนดี มีอาชีพสุจริต เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข” ทั้งสังคมไทยและสังคมโลก ไม่ใช่เป็นการจัดการศึกษาไปเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนมีความเป็นเลิศทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้เรียนที่มีศักยภาพหรืออัจฉริยภาพด้านอื่น ๆ ดังนั้น การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนทุกคน เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบศักยภาพหรืออัจฉริยภาพของตนเอง เพื่อที่จะได้ทำการพัฒนาให้มีความเป็นเลิศตามศักยภาพหรืออัจฉริยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคลสู่ความเป็นเลิศต่อไป สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาใช้โรงเรียนในสังกัดเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้เด็ก เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อันจะส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นคนดี มีอาชีพสุจริต สามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีความสุขโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3, 2551)

ความสำเร็จในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานส่วนใหญ่จะเห็นได้จากการกำหนดกลยุทธ์ไว้ใน แผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาหรือองค์กรต่าง ๆ การนำกลยุทธ์มาใช้ในการบริหารจัดการจะช่วยให้ตระหนักถึงความสามารถ จากการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคที่เป็นผลกระทบมาจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ผู้ปฏิบัติงานได้มีการตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เห็นโอกาสใหม่ ๆ และข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้น เมื่อมีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการบริหารทำให้พัฒนาความคิด และช่วยลดการต่อต้าน การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ (สุพานี สฤณภูวนิช, 2553)

บทสรุป

การบริหารโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน (SBM) เป็นการกระจายอำนาจควบคุมจากส่วนกลางไปยังชุมชนและสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคลากร และ 4) การบริหารงานทั่วไป โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษา มีอำนาจควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นในสถานศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริหารที่กำหนดให้งานบริหารโรงเรียนเป็นไปตามลักษณะและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีอิสระ

และความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และให้โรงเรียนพัฒนายิ่งขึ้นในระยะยาว มีองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหาร 4 องค์ประกอบ คือ 1) การมีส่วนร่วม 2) การมีเป้าหมายร่วมกัน 3) การมีความรับผิดชอบต่อสังคม และ 4) การพัฒนาสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ เป็นการบริหารโดยนำชุมชนและส่วนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการศึกษามาร่วมบริหารจัดการ จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูนักเรียน และผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษามากขึ้น อันจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาในยุคใหม่ที่เป็นการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการเตรียมคนไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึง คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะที่สูงในการเรียนรู้และปรับตัว ครูเพื่อศิษย์ต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะของการเรียนรู้ด้วย และในขณะเดียวกันต้องมีทักษะในการทำหน้าที่ครูในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ผู้เรียนมี 3R คือ ทักษะด้านความรู้ (Hard Skills) ได้แก่ Reading : สามารถอ่านออก อ่านจับใจความได้ (W)riting : สามารถเขียนได้ สื่อสารให้ คนอื่นเข้าใจ (A)rithmetics : มีทักษะการคำนวณ คิดแบบนามธรรม ส่วน 8C คือ ทักษะทางอารมณ์ (Soft Skills) ได้แก่ Critical thinking and problem solving คือ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้ Creativity and innovation คือ การคิดอย่างสร้างสรรค์และคิดเชิงนวัตกรรม Cross-cultural understanding คือ ความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมและกระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม Collaboration teamwork and leadership คือ ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะความเป็นผู้นำ Communication information and media literacy คือ มีทักษะในการสื่อสารและ การรู้เท่าทันสื่อ Computing and IT literacy คือ มีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และรู้เท่าทันเทคโนโลยี Career and learning skills คือ มีทักษะอาชีพและการเรียนรู้ และ Compassion คือ มีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม และมีระเบียบวินัย สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. (2551). *คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา*.
เอกสารคัดสำเนา
- กล้า ทองขาว. (2558). การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน : แนวคิด แนวทางและกรณีศึกษา. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 2 (2), 21 – 36.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. (2547). *ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เนตร พัฒนา ยาวีราข. (2552). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: บริษัททริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด.
- ประเวศ วะสี. (2543). *สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูปสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- รมณีนันท์ แก้วกิริยา. (2551). *ศิลปะการผูกมิตรและจูงใจคน*. กรุงเทพฯ: Pocket Media.
- รุ่ง แก้วแดง. (2544). *ประกันคุณภาพการศึกษาทุกคนทำได้ไม่ยาก*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ และมรุต วันทนกร. (2547). *คำอธิบายศัพท์การปกครองท้องถิ่น*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2544). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มิตรภาพการพิมพ์และสตูดิโอ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *คู่มือการขับเคลื่อนกลยุทธ์ โรงเรียนมาตรฐานสากล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). *รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน: ประสบการณ์ที่คัดสรรโรงเรียนในโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2554). *หลักการ ทฤษฎีและนวัตกรรมการบริหารการศึกษา*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์สารคามการพิมพ์.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2566). *การบริหารสู่องค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- สุพานี สฤษฏ์วานิช. (2553). *การบริหารเชิงกลยุทธ์ : แนวคิดและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2546). *การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Aaker, D.A. (1996). *Building Strong Brands*. New York: Free Press.
- Aldag, R. J. & Kazuhara, L. W. (2001). *Organizational behavior and management: an integrated skills approach*. Australia: South-Western.
- Wallace, H. R. & Masters, L. A. (2002). *Personal development for life and work*. (8th ed.). OH: South Western.